ir nedegintų V-X a. radinių: storagalių apyrankių pusių, sulankstytos vytinės antkaklės lankelis, laiptelinė segė, įmovinis ietigalis, geležinis pentinas, plačiojo kovos peilio-kalavijo pusė ir kt.

Kapinynas baigtas tyrinėti. Medžiaga nevienalaikė - apima V-XVII a. Kapinynas skirtinas aukštaičiams.

Birutė Salatkienė

VALDOMŲ KAPINYNO (ŠIAULIŲ RAJ.) 1989 M. TYRINĖJIMAI

Valdomų kapinynas, esąs Šiaulių rajono Gruzdžių apylinkėje, žinomas ir ardomas jau seniai. Esama žinių, kad dar prieš I pasaulinį karą Valdomų dvarelio savininko sūnūs - studentai medikai kasinėdavę į rytus nuo dvarelio buvusią pailgą smėlio kalvelę ir rasdavę žmonių kaulų. Lietuvos žemės vardyno 1935 m. duomenimis, Mikolaityne vadinamame ariamame lauke rasta senovinių durkliukų. Vėliau kapinynas ardytas kasant smėlį.

Pirmą kartą archeologinius tyrinėjimus Valdomuose 1955 m. atliko Šiaulių "Aušros" muziejaus direktorius J. Naudužas. Jis ištyrė vieną VIII-IX a. vyro kapą. Kapinynas toliau buvo ardomas statybų. Jas pradėjus, 1963 m. vasarą vėl buvo rasta ir perduota "Aušros" muziejui keletas to paties laikotarpio papuošalų ir darbo įrankių. 1963 m. kapinyno šiaurinę dalį tyrinėjo MA Istorijos institutas (vad. A. Tautavičius). Tada buvo rastas 21 IX-X a. kapas.

Statybos vyko toliau, buvo ardoma centrinė kapinyno dalis. Kartu iš pietinės dalies pradėtas imti smėlis, ir ilgainiui buvo iškastas didžiulis karjeras. Dabar ant kalvelės stovi dvi karvidės ir du šienainio bokštai, mėšlidė, daržinė.

Dar buvo vilties, kad išliko nepaliestas kapinyno

pietinis pakraštys. Vietiniai gyventojai pasakojo, kad į pietryčius nuo karjero esančioje kalvos dalyje, pietrytiniame šlaite, imdami smėlį, jie rasdavo žmonių kaulų ir žalvarinių žiedų.

1989 m. Šiaulių "Aušros" muziejus tyre šią kapinyno dalį. Iškastos trys perkasos, viena pietrytiniame, dvi - vakariniame karjero pakraštyje. Ištirta 120 m^2, rasta 12 kapų. Iš jų - 8 vaikų, 2 moterų, vienas dvigubas vyro ir moters, vienas - neaiškus. Vienas kapas suardytas. Šioje kapinyno dalyje išryškėjo 3 kapų eilės. Visų kapų orientacija panaši - šiaurės vakarų kryptis. Tik kape Nr. 4 mirusysis buvo palaidotas galva tiesiai į vakarus.

Mirusieji laidoti 60-80 cm gylyje, aukštielninki. Rankos sudėtos gana įvairiai. Kapuose Nr. 1, 3, 4, 7, 9 jos kiek sulenktos per alkūnes, plaštakos guli ant klubo kaulų. Kape Nr. 7 rankos sudėtos ant pilvo, plaštakos sukryžiuotos. Kape Nr. 2 vaiko rankelės sulenktos stačiu kampu sudėtos juosmens srityje. Panašiai ir dvigubame kape Nr. 10 - palaidoto vyro rankos sulenktos beveik stačiai, dešinioji gulėjo žemiau. Kape Nr. 12 palaidotos moters dešinioji ranka ištiesta palei šoną, o kairioji pusiau sulenkta ir padėta ant pilvo (joje buvo peilis). Dvigubame kape Nr. 10 palaidotos moters rankų padėtis skirtinga - dešinioji pusiau sulenkta ir atmesta į dešinę, po palaidoto vyro galva, kairioji sulenkta stačiai, jos plaštaka guli ant dešiniojo jos klubo, po kairiuoju vyro petimi.

Kojų padėtis taip pat nevienoda. Dažniausiai (k 1, 3, 6, 8, 10) kojos ištiestos. O kapuose Nr. 2; 9, 10, 12 palaidotų vaikų ir moterų kojos buvo kiek sulenktos. Vaiko kape Nr. 2 keliai pasukti į kairę, o moterų kapuose - į dešinę.

Vaikų ir suaugusiųjų laidosenoje ryškesnių skirtumų nepastebėta. Apie vyrų ir moterų laidosenos skirtumus kalbėti sunku, nes vienintelis vyras buvo palaidotas dvigubame kape Nr. 10.

Kai kuriuose kapuose išliko medinių karstų liekanų.

Įkapių labai maža - tik 6 radiniai. Jų rasta tik vaiko kape Nr. 3 (beje, tai vienintelis vaiko kapas su įkapemis) ir moterų kapuose Nr. 10 ir 12. Du radiniai aptikti suardytame kape Nr. 5. Iš darbo įrankių rastas tik vienas peiliukas tiesia nugarėle medinėmis kriaunomis, pritvirtintomis trimis žalvarinėmis kniedėmis. Jis buvo įdėtas mirusiajai, palaidotai kape Nr. 12, į kairę ranką, pusiau sulenktą ant dubens, ašmenimis žemyn.

Iš papuošalų rasti tik 3 žiedai platesniu priekiu (vienas iš jų signetinis). Du žiedai buvo uždėti ant kairiosios rankos didžiojo piršto mirusiajai, palaidotai dvigubame kape Nr. 10. Trečiasis žiedas rastas suardytame kape Nr. 5. Čia dar buvo ir geležinė diržo sagtelė. Vaiko kape Nr. 3 rastas sunykęs žalvarinis žvangutis, gulėjęs kiek žemiau dešiniojo klubo sąnario, dešinėje puséje, ąsele aukštyn.

Tyrinėtų kapų data galima laikyti XVI a. antrąją pusę - XVII a. Panašu, kad 1989 m. tyrinėtas pietinis, matyt, vėlyviausias didelio ir seno kapinyno pakraštys. Dviejose perkasose, iškastose vakariniame karjero pakraštyje, kapų nebuvo.

I ir II perkasoje kiek giliau arba viename lygyje su kapais aptikti 9 židiniai (vienas - antroje perkasoje, kiti - pirmoje). Jie buvo skirtingi. Tamsiai ruda 5-10 cm pločio juostele apsuptame keturkampiame 2,5x3,5-4 m plote (jo šiaurės vakarų dalis apardyta žvyrduobės) buvo židinys Nr. 1. Tai 3,9x1,2 m dydžio netaisyklingos formos perdegusios žemės, su pelenais ir apdegusiais akmenimis, plotas. Panašus buvo ir 20x50 cm dydžio židinėlis Nr. 5 perkasos šiaurės vakaruose, atskirai nuo kitų. Kiek giliau atrasti vienodos sudėties ir panašaus dydžio (100x60, 60x80 cm) židiniai Nr. 3, 4, 6, 7 išsidėstę beveik vienoje linijoje, prie pat šiaures rytų, rytinės, pietrytinės minėto keturkampio linijos arba po ja. Tai kieto rudo molio židiniai, kuriuose labai daug degėsių ir anglių. Židinyje Nr. 2 (60x60 cm dydžio), iš dalies buvusiame minėtame keturkampyje, tik kiek ukščiau rasta žemė ir degėsiai. Didžiausias iš visų

židinys Nr. 8 buvo per 1,5 m į rytus nuo keturkampio pietrytinio kampo. Jo ilgis 5 m, plotis - apie 1 m. Jame aiškiai išsiskyrė 10-15 cm storio rūdžių sluoksnelis, esantis maždaug per pjūvio vidurį. Visų židinių pjūviai netaisyklingi. Be to, visame plote židinių lygyje aptikta labai daug smulkių degėsių, lyg žaizdro žiežirbų. Rasta ir įvairių stulpaviečių, bet jų sistemos nustatyti nepavyko, nes išlikusios tik tarp duobių. Atrodo, kad anksčiau už kapinyną čia būta kažkokios ūkinės žmonių veiklos, gal metalo apdirbimo verslo. Tačiau sluoksnyje su židiniais (80-110 cm gylyje) nebuvo jokio radinio, leidžiančio jį datuoti. Galima tik konstatuoti, kad jis senesnis nei XVI-XVII a. kapai.

70 cm gylyje pasirodė, o 110 cm gylyje galutinai išryškėjo akmenų grindinys. Tai didoki 20x25x30 cm ir mažesni kalkakmeniai, sudėti ant nejudintos žemės apie 7 m^2 plote. Grindinys smarkiai žemėjo iš vakarų į rytus. Virš jo ėjo minėta tamsi organinės kilmės linija ir du kieto molio židiniai.

Karjero vakariniame pakraštyje, antroje perkasoje taip pat aptiktas vienas 50x30 cm dydžio ir 20-25 cm gylio židinys (perdegusi žemė, pelenai ir perdegę akmenys). Netoli jo rasta molinė šuké.

Jonas Stankus

BANDUŽIŲ KAPINYNO TYRINĖJIMAI

1988-1989 m. MA Istorijos institutas tęsė Bandužių (Klaipėdoje) kapinyno tyrinėjimus, pradėtus 1985. Tirtas kapinyno rytinis pakraštys - į rytus nuo 1985-1987 metais kasinėtų plotų. Ištyrus dar 960 m^2 plotą, aptikta 10 griautinių kapų. Dalis jų apardyti. 4 kapai (Nr. 83-85, 87) priskiriami moterims ir 6 kapai (Nr. 81, 82, 86, 88, 89 ir 90) - vyrams. Daugelio kapų duobių kontūrai neryškūs, tik kapų Nr. 81